

אם יש לסמוך על שקיעת רבינו תם לקולא - שיעור 240

I. זמן בין השמשות - יש כמה שיטות בדבר - עיין בשבת (ל"ז: - ל"ח:)

(א) לרבה אליבא דרבי יהודה הוא משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין והוא שיעור ג' רבעי מיל אחר השקיעה וזה בערך $\frac{13}{2}$ דקות

(ב) לרב יוסף אליבא דרבי יהודה הוא זמן מאוחר דהיינו רק משהכסיף התחתון ולא העליון והוא שיעור תרי תילתי מיל ועיין בתוס' בבא מציעא (כ"ט:) דרבה היה עוקר הרים בכל הש"ס ולא כהרשב"א שרבה היה עוקר הרים רק בנוזיקין ודלא כרב צמח דדוקא במילי דבבא בתרא הלכה כרבה נגד רב יוסף שהיה סיני

(ג) ולרבי נחמיה השיעור חצי מיל אחר השקיעה

(ד) ולרבי יוסי שיעור ביה"ש הוא כהרף עין לפני הלילה

(ה) ולשמואל הוא משנראו שני כוכבים בינונים וקודם זה הוה יום ומיד אחר זה הוה לילה ומשמע דשמואל כרבי יוסי סבירא ליה (שעה"צ ל"ג - ג)

II. הסתירה ברבה אליבא דרבי יהודה

עיין בפסחים (ד"ז:) דלרבי יהודה ביה"ש הוא משקיעת החמה עד צאת הכוכבים שהוא ד' מיל אמנם בשבת (ל"ז:) כתב שהוא רק ג' רבעי מיל ולכן כתב ר"ת (שנת ל"ח: ד"ה תרי ופסחים ד"ז: ד"ה רבי יהודה) דיש שני שקיעות ובפסחים מיירי מתחלת שקיעה הראשונה שעד ג' מיל ורביע הוא ודאי יום ומאז מתחילין ביה"ש ובשבת (ל"ז:) מיירי בשקיעה השנייה שהוא ג' רביעי מיל קודם הלילה שהוא ביה"ש אמנם דעת הגאונים המובא בשו"ת מהר"ם אלשקר (ד"ז:) דביה"ש מתחלת מיד עם גמר שקיעת גוף החמה ונגמרה בשיעור ג' רבעי מיל אחריו (שנת ל"ז:) והוי דין לילה וחזר ממה שאמר בפסחים (ד"ז:) או דשם לא מיירי בדין לילה אלא מיציאת כל הכוכבים (גר"א רס"א - ז) ושיטת היראים בישוב הסתירה ברבי יהודה הוא שאין הכוכבים נראין לחוץ עד ד' מיל כסוגיא בפסחים אבל מיד בשקיעת החמה הכוכבים מתחילין ליכנס לעובו הרקיע לרדות ולצאת ומשקיעה הוא לילה ודאי מדאורייתא ובשבת (ל"ז:) הכוונה דג' רבעי מיל הוא רק "לפני" עצם השקיעה ולכן הנשים מדליקין נרות לצאת שיטת היראים (דהיינו 15, 18, or 20 דקות קודם השקיעה ונכלל בזה תוספות שבת) דהמתמיר כהיראים תע"ב מ"מ רק לענין שבת ולא לענין מילה ועוד דברים

III. ההלכה למעשה אם יכול לעשות איסור תורה בשעת הדחק גדול עד ביה"ש דר"ת

(א) לענין מי שהחשיך בדרך בביה"ש - עיין בבה"ל (רס"א - ז ד"ה מתחלת השקיעה) דלמעשה בודאי צריך ליזהר כדעת הגאונים והגר"א דמיד אחר התחלת השקיעה היינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו הוא איסור גמור ואין להקל בזה דהוא ספק איסור סקילה לדעת כל הני רבוותא וכן פסק האג"מ (ד - ס"ז) אבל הח"א פסק כהר"ת והשו"ע והרמ"א שלא הגיה ועיין בספר ישראל והזמנים (דף מ"ו) שבאירופא במדינת אונגארן ופולין הנהיגו כהר"ת אבל בארצות הברית הנהיגו חברי התאחדות הרבנים ובראשם האדמו"ר מסאטמאר להחמיר בקבלת שבת כשיטת הגאונים ואמרו להציבור שיאמרו שנוהגין כן בלי נדר שאם יזדמן שיצטרכו לעשות מלאכה אחר זמן זה ולכן אפשר יש להקל לאלו דוקא ודוקא במקום צורך גדול כגון למי שהחשיך בדרך וכל זה צריך שאלת חכם אמנם לאלו שאין הולכים בשיטת רבינו תם יש ספק איסור תורה וחלילה להקל אמנם החפץ חיים בספרו מחנה ישראל (דף רט"ו) כתב "דבשעת הדחק כמו

איש הצבא סתמתי כמו אידך פוסקים כמו שהעתיק הח"א" וצריך שאלת חכם בכל דבר

(ב) לענין מנחה בביה"ש - עיין בשעה"צ (רל"ג - סק"ח) דהגאונים והגר"א מודים "דבשעת הדחק סומכין על דעת רבי יוסי דס"ל דאז עדיין יום ודאי הוא עד שנראה שהכסיף העליון" והבה"ל (ע"ט) כתב שמתפלל על תנאי שאם עדיין יום זה מנחה ואם עכשיו הוא לילה זאת עולה לשם ערבית ושניה תשלומין למנחה ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בציבור ובדיעבד יכול להתפלל עד רבע שעה קודם צה"כ (מ"ב סק"ד) ועיין באג"מ (ה - כ"ד)

(ג) לענין סעודה שלישית בביה"ש - עיין בבה"ל (ר"ט ד"ה משתשך צסוף) דמפני שהוא חשש דרבנן והוא במקום מצוה נקטו לקולא כרבי יוסי ועד חצי שעה שקודם צה"כ יכול לאכול בדיעבד וע"ע באג"מ (ד - ס"ט - ו) שתמה על פסק של המ"ב והמנחת שבת (י"ו - ח"י) כתב בשם רב יעקב עמדין בסידורו דיש עונש חמור בדבר ועיין בשש"כ (נ"ו הערות י"ז - י"ח)

(ד) לענין להניח עירוב תחומין בביה"ש - עיין בבה"ל (תט"ו - ג ד"ה נאכל) "דמעיקר הדין בודאי הלכה כר' יוסי נגד רבי יהודה (פסחים 3) והא קי"ל דעד צה"כ יממא הוא אלא דמחמירנן כרבי יהודה לענין שבת"

(ה) לענין התחלת אבילות של שבעה בביה"ש - עיין באג"מ (ד - ס"ג) דעד ארבעים מינוט ויותר מעט בנוא יארק אם הספיקו לישיב מעט על הקרקע או להסיר המנעלים עלה לו ליום ממספר של שבעה דבאבילות הולכים אחר המקיל

(ו) לענין הפסק טהרה בביה"ש לאנוסה עד תשעה מינוט מתחלת השקיעה מותר מטעם ספק ספיקא (אג"מ ע"ט)

(ז) לענין הדלקת נרות שבת בביה"ש - עיין במג"א (רס"ג - סק"ח) ובשו"ע (י"א) שתאמר לנכרי שידליק רק נר אחד והיא תברך ועיין בהגהות רע"א (רס"א - י"א) וגם רס"ג - י"א) דבביה"ש התירו אפילו כמה נרות אמנם אינה מברכת דאין שליחות לא"י ויש לתרץ דהדלקת נרות היא עונג שבת וכבוד שבת ומצוה זו יכולה להתקיים גם כשמצוה לנכרי שידליק ועיין במלכים אמניך (ג - הערות ד - ה)

(ח) לענין אין שבותים בביה"ש - עיין בשו"ע (ע"ט) דמותר לומר בביה"ש לא"י לעשות אפילו איסור תורה במקום דבר מצוה או דוחק ויש שבותים דע"י ישראל עצמו מותר ועיין בבה"ל (ד"ה ציה"ע) שהביא מחלוקת בין המג"א והבית מאיר דאם בביה"ש דמוצאי שבת יש להתיר ע"י ישראל בכמה דוגמאות מ"מ השבותים של פחות פחות מד"א ומלאכה שאינה צריכה לגופה ועירוב תחומין (מ"ב סק"ג) והוצאה כלאחר יד ברה"ר (שו"ע הרב ע"ט - ג) ולקנות קנין (שו"ע הרב רס"א - ז) אין להתיר ע"י ישראל ועיין בשו"ע (רס"א - ה) שכתב שם עוד שבותים שאסורים בביה"ש

IV. הערות

(א) עיין בבה"ל (רס"א ד"ה שפ"ג מילין ורביע) דאם הכסיף העליון והשוה לתחתון וגם יש בו ג' כוכבים קטנים אינו צריך להחמיר בשיעור של ד' מיל וכן משמע מהשער הציון (ר"ג - סק"ג)

(ב) ולענין בגמר תענית אין אוכלין בביה"ש דהוי תרי קולי לומר דהלכה כרבי יהודה ולא כרבי יוסי וספיקא מותר וג"כ לענין ספירה לא מקילין משום ספיקא דרבנן כיון דלרבי יוסי אפילו ספיקא לא הוי וצריך לברך